

Cumhuriyet
Akademî'nin
gelecek sayısı
28 Ekim 2017
Cumartesi

Bir yol projesi için Ankara Büyükşehir Belediyesi ile ODTÜ Rektörlüğü arasında imzalanan protokolün ardından 9 Eylül akşam saatlerinde kolluk kuvvetleri ve TOMA'lar eşliğinde ODTÜ arazisine giren dozerler bir gecede 4.5 km'lik bir orman şeridini yok etti. ODTÜ Mezunları Derneği, ODTÜ ormanlarına yapılan saldırının sadece özerk ve demokratik üniversite mücadelesine değil, tüm Ankara'ya ve ülke değerlerine yönelik olduğunu belirtiyor.

NECATİ
SAYAS

NİLGÜN TOKER KILINÇ Hakikat kaybolunca...

"Hakikat", 'inanılrlık' ile yer değiştirdi". Hakikat-sonrası bir çağda olduğumuz ilan edildiğinde aslında kastedilen şudur: Hakikatin ne olduğunu, onun hakikat olduğunu kabul ettirme gücüne sahip olanlar belirleyecektir. >> 2'de

BİLİM AKADEMİSİ

Akademik özgürlükler raporu 2016-2017

Demokratik toplumlarda ifade özgürlüğü korunur ve bu özgürlük, kamuoyunun özgürce biçimlenmesini sağlayan, basit ya da yansız düşünce açıklamaları dışında eleştirel nitelikte ifadeleri de kapsar. >> 4'te

DENİZ DOĞAN
Hipodromun
hikâyesi >> 6'da

JUDITH BUTLER
Akademik özgürlük ve
üniversitenin kritik görevi >> 8'de

CHRIS STEPHENSON
Bilgisayar: Felsefi bir
sorunun çözümü >> 10'da

HASAN CAN KARACA
Türkiye'de yargı eylemciliği
ve adalet hareketi >> 12'de

TUNÇ KAYIKÇIOĞLU
Nasıl yapılır:
Hizaya sokmak >> 14'te

Akademik özgürlükler raporu 2016-2017

Bilim Akademisi

Bilim Akademisi Yönetim Kurulu, Türkiye’de akademik özgürlüklerin durumu hakkında üçüncü raporunu kamuoyuna duyururken derin endişeler taşımaktadır.*

23 Temmuz 2016’da yayınlanan 667 sayılı OHAL KHK’si ile Türkiye’de 15 üniversite kapatılmış; bugüne kadar yayımlanan KHK’lerle 5 bin 644 akademisyenin işine son verilmiş; kapatılan bu üniversitelerde çalışanlar dahil edildiğinde bu rakam 7 bin 800 kişiyi aşmıştır. Masumiyet karinesine aykırı olarak genelde haklarında herhangi bir soruşturma yürütülmeksizin, idari bir tasarruf ile Türkiye’nin gözbebeği olması gereken, üst düzeyde eğitim almış bir kitle hem akademinin dışına atılmış hem de ellerinden bilim üretmeye devam etmenin bütün araçları alınmıştır. Yeni bir iş bulmaları imkânsızlaştırılmış, büyük bir kısmının yurtdışına gitmesi engellenmiş ve hatta suç ve cezalarda geriye yürümezlik evrensel ilkesine aykırı olarak bazılarının emeklilik gibi kazanılmış hakları da ellerinden alınmıştır.

LİYAKAT ESASLARINA AYKIRI OLARAK ÜNİVERSİTELERDE İSTİHDAM EDİLENLER

Bilim Akademisi’nin başlıca kuruluş amacı, salt liyakate ve başarıya bağlı dürüst bir üniversitenin savunuculuğunu yapmaktır. Dolayısıyla, bulundukları konumlara bu ilkelere aykırı yöntemlerle gelmiş/getirilmiş olan kişilerin savunuculuğunu yapmak gibi bir düşüncesi asla olamaz. Ancak sorunun kaynağının doğru tespit edilmesi gerekir. 1923–2001 döneminde Türkiye’de kurulan üniversite sayısı 79’dur. Buna karşılık son 15 yılda 120’ye yakın üniversite kurulmuştur.¹ Bunu bir kalkınma olarak görmek ne yazık ki mümkün değildir. Zira bu üniversitelerde istihdam edilecek araştırmacıların bu kadar kısa bir süre içerisinde yetiştirilmesinin mümkün olmadığı herkes

için aşîkârdır. Böylesi bir büyümenin, beraberinde çarpık yapılanmaları ve kayırmacılığa dayalı bir istihdamı getireceği konusunda yine üniversite çevresinden çok sık uyarılarda bulunulmuştur. Önce veya bir yandan bu kadroları yetiştirip sonrasında planlı bir şekilde üniversitelerin kurulmasına izin vermek yerine, neredeyse hiçbir kontrol icra edilmeksizin, “*tabela üniversitesi*”² kavramının yerleşmesi sonucunu doğuracak bir yaklaşımla “her ile bir havaalanı” gibi üniversite açılmasının vahim sonuçlarıdır aslında şu anda yaşadıklarımız.³

Ancak bir yanlışın yine başka bir yanlış ile düzeltilmesi, hukuk devleti ilkeleri ihlal edilerek, bu sefer de üniversitelerin bir KHK ile kapatılması, binlerce insanın meslekten atılması ve öğrencilerin mağdur edilmesi bir çözüm değildir. Bu yaklaşım sadece sorunu daha da derinleştirmekte, üniversite kültürünün, yüz yıllardır üzerine inşa ettiği mantığın hiç anlaşılmadığını göstermektedir. Yapılan yanlışlardan ders alınması gerekmektedir.

Aslında yaşananlar Bilim Akademisi’nin kuruluş sebebi- ni oluşturan, Türkiye Bilimler Akademisi’ne (TÜBA) 2011 yılında yine bir KHK ile yapılan müdahalenin etkileri ile büyük paralellik göstermektedir. TÜBA’nın bağımsızlığı-

nı ortadan kaldıran ve liyakat esasını bir kenara iterek doğrudan devlet kontrolündeki kurumların, mükemmeliyet ve bağımsız değerlendirme esaslarını gözetmeksizin TÜBA’ya üye ataması sisteminin benimsenmesi ile birlikte, bu kurumun bilimsel özerkliği ortadan kalkmıştır. Atanan kişiler bir akademinin üyesi olmayı sonsuz hak etmiş kişiler olsa bile sadece atama usulü bu üyelikleri sorgulanır hale getirmiştir. Nitekim, 15 Temmuz sonrasında 40 kişinin üyelik veya asosiye üyelikten sessiz sedasız “çıkarılmış” olması aynı yanlışın bir yansımasıdır. Siyasi iktidarların “bilim insanı” olduğuna kanaat getirdiği için atanan, sonra da iktidarın gözünden düştüğü için atılan üyelerin olduğu akademiler “bilim” akademisi tanımına uymaz. Nasıl ki, idari bir karar ile, disiplin süreci veya adli yargılama yapılmaksızın yedi binin üzerinde öğretim görevlisinin atıldığı kurumlara üniversite denemezse. Bilim kurumlarının ancak özgür oldukları ve özgür kaldıkları sürece bilimsel bir standardı tutturma ve koruma şansları vardır. Bunu her zaman başarabildikleri iddiası kuşkusuz doğru değildir. Ama kurumsal özgürlüğün kısıtlanması ve yerine merkezi siyasi bir otoritenin geçmesi bu şansı artırmak şöyle dursun, ortadan kaldırır. Bunun aksini tarih göstermemiştir.

özgürlük ve dürüstlük ilkelerini bir sivil toplum örgütü olarak tanıtmak, örneklemek ve gözetmek için 2011’de İstanbul’da kuruldu. Bütün dünya akademileri gibi, hükümetlerin politikalarından bağımsız olarak bilimsel liyakat, dürüstlük ve özgürlük ilkelerini gözetken bir kurumdur. Bilim Akademisi içinde ve etrafında ülkemizin en başarılı bilim insanlarını bir araya getirerek bilimde mükemmeliyetin, bilimsel yöntem, gelenek ve usullerin, bilimsel özgürlük ve dürüstlüğü tanıtılmasına ve korunmasına çalışıyor.

İFADE ÖZGÜRLÜKLERİNİ KULLANDIKLARI İÇİN YAPTIRIMA UĞRAYANLAR

15 Temmuz 2017 sonrası yayımlanan KHK’ler ile üniversiteden uzaklaştırılan ve bir dizi yaptırıma uğrayanlar arasında kamuoyunda “Barış İçin Akademisyenler” olarak adlandırılan ve 2016 Ocak ayında imzalandıkları bir dilekçe nedeniyle haklarında muhtelif disiplin soruşturmaları açılmış ve yargı süreçleri devam eden akademisyenler de vardır. Bilim Akademisi’nin daha önce yapmış olduğu iki açıklamasında⁴ da ifade etmiş olduğu gibi şiddet, kin ve nefretin demokratik bir toplumda mazur gösterilmesi, savunulması, övülmesi ya da teşviki söz konusu olamaz. Ancak demokratik toplumlarda ifade özgürlüğü de bir o kadar korunur ve bu özgürlük, kamuoyunun özgürce biçimlenmesini sağlayan, basit ya da yansız düşünce açıklamaları dışında eleştirel nitelikte ifadeleri de kapsar. Anayasa Mahkemesi’nin 16 Nisan 2015 tarihli bireysel başvuru içtihadında belirttiği gibi:

İfade özgürlüğüne ilişkin başvurular- da, genel olarak, kullanılan >>

» ifadelerin şiddeti övdüğü, kişileri terör yöntemlerini benimsemeye, başka bir deyişle şiddet kullanmaya, nefrete, intikam almaya veya silahlı direnişe tahrik ve teşvik edip etmediği değerlendirilmelidir. (...) Kamu otoriteleri veya toplumun bir kesimi için hoş olmayan düşüncelere, şiddeti teşvik etmediği, terör eylemlerini haklı göstermediği ve nefret duygusunun oluşmasını desteklemediği sürece sınırlama getirilemez.⁵

Yani, kullanılan ifadeler hoş görülmesine, kışkırtıcı veya rahatsız edici bulunsa da içeriğinde suça teşvik bulunmadığı sürece bir dilekçe imzalamak Türk hukuku uyarınca bir suç oluşturmaz. Haklarında henüz disiplin soruşturmaları devam eden, hatta 20 Temmuz 2016 günü YÖK Yüksek Disiplin Kurulu'nda görüşülmesi beklenen bazı yaptırımlara ilişkin süreçler tamamlanmadan, 15 Temmuz 2016 sonrası yayımlanan KHK'lerle bu kişilerin bir anda darbe girişimi ile ilişkilendirilerek aynı yaptırımlara tabi tutulmuş olmasını açıklamak mümkün değildir. Anayasal devlet düzenini yıkmak niyeti olan örgütler ile demokratik muhalefet hakkını kullanan kişilerin eş tutulması, terör örgütleri ile mücadeleyi ne yazık ki zayıflatmakta, inandırıcılığını azaltmaktadır.

UYGULANAN YAPTIRIMLARIN ANAYASAYA AYKIRILIĞI

Üniversiteden atılan bilim insanlarının bilimsel faaliyetlerini devam ettirebilecek hiçbir çıkış kapısı kendilerine bırakılmamaktadır. Oysa henüz yargılama süreci devam ederken, hiç kimse hakkında kesin hüküm ihdas edilmemişken kamu görevinden ihraç gibi son derece ağır bir yaptırım uygulanması, her türlü unvanın kullanılmasının yasaklanması, bir daha kamu hizmetine alınmayacağını öngörülmesi, emeklilik haklarının alınması, yurtdışı yasağı konması hiçbir hukuk devletinde uygulanabilecek yaptırımlar değildir.⁶ Anayasa m. 15(2) gereğince OHAL döneminde bile “suçluluğu mahkeme kararı ile saptanincaya kadar kimse suçlu sayılamaz.” Her ne kadar 23 Ocak 2017 tarihli ve 685 sayılı KHK ile Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kurulmuş olsa da buraya yapılacak başvuruların yüz binlerle ifade edilmesinde adaletin tecelli etmesini çok geciktirecektir. Diğer yandan bugün halen yürürlükte olan 676 sayılı KHK m. 4 uyarınca “Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulu'nca devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen” kişilerin Yükseköğretim Personel Kanunu'na tabi

personel olması halinde, “Yükseköğretim Kurulu Başkanı'nın teklifi üzerine Yükseköğretim Kurulu'nun kararıyla kamu görevinden çıkarılması” mümkündür. Adeta bir Demokles Kılıcı gibi, bugün her öğretim görevlisi bu tür bir “irtibatı” olduğu değerlendirilmesi üzerine işini kaybetme riskosu/baskısı altındadır.

Özellikle akademisyenler açısından ağır sonuçları olan diğer bir tedbir ise doçentlik sınavına girmelerinin engellenmesidir. 683 sayılı KHK m. 4 uyarınca:

Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulu'nca devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olması ya da değerlendirilmesi sebebiyle görevden uzaklaştırılan veya haklarında adli soruşturma ya da kovuşturma yapılan doçent adaylarının, görevden uzakta geçirdikleri süre boyunca veya adli soruşturma ya da kovuşturma sonuçlanıncaya kadar doçentlik başvurularına ilişkin işlemler durdurulur. Bunlardan haklarında kamu görevinden çıkarılma ve

ya mahkûmiyet kararı verilenlerin doçentlik başvuruları iptal edilir.

Nitekim bu düzenlemeye bağlı olarak bir dizi genç meslektaş, bazıları hatta yazılı sınav aşamasını geçmiş olmasına rağmen sözlü sınava alınmamış ve akademik ilerlemeleri engellenmiştir. Bu şekilde sınava alınmayanlar arasında KHK ile görevinden uzaklaştırılmamış, hakkında hiçbir soruşturma yürütülmemiş kişiler de vardır.

KHK ile pasaportları iptal edilmiş kişilerin, yurtdışından aldıkları bilimsel toplantılara katılım ya da misafir araştırmacı/öğretim üyeliği davetlerine icabetleri de haksız bir biçimde engellenmektedir. Bunların arasında uzmanlık alanlarındaki uluslararası bilimsel örgütlerin Türkiye temsilcileri olduğu gibi, yurtdışında yüksek lisans veya doktora eğitimi yarıda kalmış birçok genç meslektaş vardır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 15 Şubat 2017 tarihli “Türkiye’de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğüne İlişkin Memorandum”undaki sözlerini bura-

da aktarmak isteriz:

15 Temmuz başarısız darbe girişimi sonrası dönemde de akademik özgürlüklere ağır bir darbe vurulmuştur: 4 bin 500’e yakın akademisyen, hukuk güvencesi ve yolu olmadan kanun hükmünde kararnamelere ek listelerle işten atılmıştır. Türkiye’de bütün dekanlar gerekli usuller takip edilmeden görevden alınmış, bazıları sonradan tekrar atanmış, akademisyenler izin almadıkça yurtdışına seyahat özgürlüklerinden otomatik olarak mahrum bırakılmıştır. Üniversitelerin özerkliği ciddi anlamda sekteye uğramış, üniversitelerde seçimler kaldırılmış, yerine Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atama getirilmiştir. Komiser, bütün bu gelişmelerin ifade özgürlüğünün bir başka ana direğine, AİHM ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nin de altını çizdiği gibi “ifade ve eylem özgürlüğünü, bilgi yayma özgürlüğünü ve bilimsel araştırma yapma, ilmi ve gerçeği sınırlama olmaksızın paylaşma özgürlüğünü teminat altına alması gereken” akademik özgürlüğe yönelik ağır bir saldırı olduğu kanaatindedir.⁷ ■

* Bu metin, kısa bir süre önce Avrupa Akademiler Birliği (ALLEA) tam üyeliğine kabul edilen Bilim Akademisi tarafından yayımlanan raporun 3-6. sayfaları arasında yer alan “OHAL Kanun Hükmünde Kararnameleri ile Kapatılan Üniversiteler ve Üniversitelerden Uzaklaştırılan Akademisyenler” başlıklı bölümünü içermektedir. Raporun 9 Ağustos 2017’de güncellenen sürümü için bkz. <https://goo.gl/1fXH6j>.

1- 667 sayılı OHAL KHK’si ile 15 üniversite kapatılmış ancak kısmen yeni isimlerle açılmış olduğu için kesin rakam verilememektedir.

2- Örneğin bkz. “Tabela üniversiteleri mezun olmaya başladı”, *Dünya*, 29 Mayıs 2013, <https://goo.gl/JXRRnN>; Abbas Güçlü, “3 yeni üniversite daha!”, *Milliyet*, 20 Haziran 2017, <https://goo.gl/GgBe4z>, erişim tarihi 27 Ağustos 2017.

3- Bu çarpık büyümenin diğer bir yansıması ise Türkiye’de yazılan tezlerdeki intihal oranının ciddi şekilde artmış olmasıdır. Boğaziçi Üniversitesi’nin yürütmüş olduğu bir araştırma sonuçları için bkz. Ziya Toprak ve Volkan Yücel, “Lisansüstü Öğretimde Akademik Yazım Turnitin Örneği”, *ICQH 2016 Proceedings Book* içinde (Sakarya, 2016), 510–14, <https://goo.gl/5rqRXN>, erişim tarihi 27 Ağustos 2017.

4- Açıklamalar için bkz. <https://goo.gl/ioVsa1>; <https://goo.gl/jZmYDW>, erişim tarihi 27 Ağustos 2017.

5- Bejdar Ro Amed Başvurusu, No. 2013/7363, *Resmî Gazete*, 13 Temmuz 2015, <https://goo.gl/9Ed6M7>, erişim tarihi 27 Ağustos 2017.

6- KHK 689, madde 1, *Resmî Gazete*, 29 Nisan 2017, <https://goo.gl/5Sm82x>, erişim tarihi 27 Ağustos 2017.

7- Council of Europe: Commissioner for Human Rights, *Memorandum on freedom of expression and media freedom in Turkey*, by Nils Muiznieks, Council of Europe Commissioner for Human Rights, 15 Şubat 2017, CommDH(2017)5, para. 64, <https://goo.gl/c4asTF>, erişim tarihi 27 Ağustos 2017.